

İSLAM VE SOSYOLOJİ

SOSYAL BİLİMLERDE İSLAMÎ ARAYIŞLAR

Editör: İhsan Toker

ESKİ
YENİ
YAYINLARI

Eskiyeni Yayınları: 9

İSLAM ve SOSYOLOJİ
Sosyal Bilimlerde İslamî Arayışlar

Editör: İhsan TOKER

Mizanpaj: CİNAS

Kapak: CİNAS

Baskı, Cilt:

KALKAN MATBAACILIK

Büyük San. 1. Cad. 99/32 İskitler

Tel: 0312. 3419234-3421656 Ankara

1. Baskı: Ocak 2012

2. Baskı: Şubat 2013

ISBN: 978-605-5978-21-1

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.

Rüzgarlı Cad. Rüzgarlı İşhanı No: 2 Kat: 5 Ulus/ANKARA

Tel: (0 312) 310 08 60 – Fax: (0 312) 311 47 89

web:www.eskiyeni.org – e-mail: fcr@fcr.com.tr

Editör: İhsan Toker

İSLAM VE SOSYOLOJİ

SOSYAL BİLİMLERDE İSLAMÎ ARAYIŞLAR

Ankara 2013

ÖN SÖZ

Bu kitap, EskiYeni dergisinde, İslami bilgi noktasında sosyolojik temalı olarak başlatılmış bulunan yeni bir dizinin ilk halkasını temsil etmektedir. Bugün bir taraftan modern Batının düşünce ve bilim ürünlerinin, diğer taraftan da geleceğimizden gelen kültürel ve düşünsel ürünlerin etkisi altında bulunmaktayız. Sosyoloji tüm dünyada az ya da çok öne çıkan bir disiplin konumunu sürdürürken İslam, artık sadece *İslam alemi* gibi bir ifadeyi bile yetersiz kılacak ölçüde küresel bir tartışma çerçevesindeki yerini alan, kendi başına bir etmen konumundadır. Her zaman olduğu üzere, günümüzde de bilgi, toplumsal yaşamımız ve kainata bakışımız açısından büyük bir önem taşımaktadır. Özellikle *modernite* bu boyutu kendi yıkıcı süreçleri paralelinde daha da ilerilere taşımış durumda bulunmaktadır. Bu bakımdan bilgi ile hakim olma/güç ilişkisi arasında yakın bir ilişki mevcuttur. Bilgiye egemen olmak, insanın evrendeki ve toplumdaki durumunu etkilemektedir. *Modernitenin* rasyonellik yoluyla doğa ve topluma egemenliği temsil eden araçlarından biri olan sosyoloji halihazırda insanların modern bilimler üzerinden düşüncelerini kodluyor görünmektedir. Ancak kendisi de tarihsel ve toplumsal bir güç odağı olan İslam söz konusu olduğunda bu iki gücün etkileşimi bakımından sorunlar ortaya çıkmaktadır. İslam sosyolojisi ve varyantları noktasındaki çalışmalar böyle bir etkileşimin ürünleri olarak dikkat çekegelmiştir. Bu bağlamda hem küresel ölçekte, hem de bu coğrafyanın önemli bir parçası olarak İslam ile sosyoloji arasındaki ilişki ve etkileşimlerin yeniden ele alınması gerekmektedir.

Bu çalışmayla birlikte bir başlangıç adımını atmış bulunuyor, bir süredir önemsiz ya da en azından modası geçmiş kabul edilegelen böyle bir konuya yeniden eğilmenin gerekli olduğuna inanıyoruz. Okuyucu bu kitapta, kolaylıkla tüketilemeyecek olan bir konuya ait bir takım çalışmaları bulacaktır. Genel olarak İslam sosyolojisinin hangi alanlara hitap ettiği, İbn Haldun ve düşüncelerini bu bakımdan konumu, Kur'an sosyolojisi, *İslam İctimaiyyâtı* tecrübeleri, aktivist İslami düşüncelerin sosyoloji ile ilişkilerinin doğurduğu sonuçlar kabilinden konular, bu alanlarda öne çıkmış bir dizi kalem eliyle yine nitelikli olacağına inandığımız bir kitlenin dikkatine sunulmuş olmaktadır. Kitap içerisindeki bağımsız incelemelerin yanı sıra, İslam sosyolojisi konusunda uzun bir süredir yayınları bulunan Ali Yaşar Sarıbay ile yapılan bir söyleşi de kitabın sonunda yer almaktadır. Sayın Sarıbay'ın konunun çeşitli ayrıntıları konusunda aktardığı ilginç ve kapsamlı fikirler konuya hem genel bir çerçeve içerisinde bakılması noktasında hem de yeni kayda değer vukuf noktalarının açığa çıkmasında büyük bir önem taşımaktadır. Burada katkıda bulunan tüm değerli araştırmacılara teşekkür ediyor, bu çalışmanın gelecek eleştiri ve değerlendirmelerle daha ileri noktalara varma yolunda bir başlangıç noktası oluşturmasını ümit ediyorum.

İhsan TOKER
Editör

İÇİNDEKİLER

İslam ve Sosyoloji: Sorunlar ve Arayışlar	
İhsan TOKER	1
Sosyal Bilimlerde İbn Haldun Yeni Bir Çıkış Olabilir Mi?	
Kadir CANATAN	11
Genel Sosyolojiden İslam Sosyolojisine	
Ali COŞKUN	45
Sosyolojinin Din Serüveni ve İslam (Kur'an) Sosyolojisi	
Mehmet BAYYIĞIT	51
Kur'an'dan Sosyolojik İlkeler Çıkarmanın İmkânı -Sünnetullah Kavramı Çerçevesinde Bir Eleştiri-	
Vejdi BİLGİN	69
İslam'ın Tarihi ve Tecrübesini Sosyolojik Okumak	
Mustafa TEKİN	91
Erken Dönem İslam Sosyolojisi Üzerine Birkaç Söz	
Adem EFE	105

İslam ve Sosyoloji Ali Şeriatî'nin Yaklaşımları Çerçevesinde Eleştirel Bir Giriş İhsan TOKER	115
Postmodern Dönemlerde Muhafazakar Dindarlar ve Yeni İslamcılar Bağlamında Din ve Dindarlık Dursun ÇİÇEK	137
İslam Sosyolojisi Bibliyografik Bir Başlangıç İhsan TOKER	149
<i>Ali Yaşar Sarıbay</i> ile İslam Sosyolojisi Üzerine Bir Söyleşi	159

KATKIDA BULUNANLAR

Mehmet Bayyigit, prof. dr., Konya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Din Sosyolojisi Anabilim Dalı öğretim üyesi. Kur'an sosyolojisi üzerine çalışmaları bulunmaktadır. *Sosyo-Kültürel Yönleriyle Türkiye'de Hac Olayı ve Kur'an Sosyolojisi Üzerine Denemeler*'in yazar/editörü

Vejdi Bilgin, doç. dr., Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Din Sosyolojisi Anabilim Dalı öğretim üyesi. Sosyal değişme, fıkıh toplum ilişkisi, hadis alanlarında çalışmalar yapmaya devam etmektedir. *Sosyal Çözüm ve Din, Fakihi ve Toplum: Osmanlı'da Sosyal Yapı ve Fıkıh, İbadet, Bizi Kuvatan Toplum* başlıklı kitapları bulunmaktadır.

Kadir Canatan, doç. dr., Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Uygulamalı Sosyoloji bölümü öğretim üyesi. Göçmenlerin Kimlik Arayışı, Bir Değişme Süreci Olarak Modernleşme, Avrupa'da Müslüman Azınlıklar, İslam Sosyolojisi, Nisadan İnsana, Mukaddime. Klasik Sosyal Bilimler Sözlüğü gibi kitapların yazarıdır.

Dursun Çiçek, araştırmacı-yazar, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi mezunu. Çeşitli dergilerdeki yazılarının yanı sıra *Postmodernizmin İslamcılar Üzerindeki Etkisi*'nin yazarıdır.

Ali Coşkun, doç. dr., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Din Sosyolojisi Anabilim Dalı öğretim üyesi. Modernlik, sekülerlik, İslam sosyolojisi ilgi alanları arasındadır. *Osmanlı'da Din Sosyolojisi, Din, Toplum ve Kültür, Sosyal Değişme ve Dini Normlar* gibi kitapları bulunmaktadır. Ayrıca Peter Berger'den *Kutsal Şemsiye* çevirisi yayınlanmıştır.

Adem Efe, doç. dr., Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Din Sosyolojisi Anabilim Dalı öğretim üyesi. II. Meşrutiyet Dönemi Türk Siyasal ve Düşünsel Hayatı ve İslâmcılık, Modernleşme, Küreselleşme, Engelliler, Dinî Gruplar, Alevilik/Bektaşılık/Tahtacılar başlıca ilgi alanları arasında bulunmaktadır. *Türkiye'de Akademik Din Sosyolojisi Araştırmaları ile Dini Gruplaşma ve Cemaatleşme Olgusunun Sosyolojik Açıdan İncelenmesi* başlıklı kitapların yazarıdır.

Ali Yaşar Sarıbay, prof. dr., Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü öğretim üyesi. Diğer araştırma alanlarına ek olarak siyasal sosyoloji ve din sosyolojisini ilgilendiren araştırmaları bulunmaktadır. *Türkiye'de Modernleşme, Din ve Parti Politikası: MSP Örnek olayı ve Türkiye'de Postmodernite, Sivil Toplum ve İslam'ın* yazarıdır.

Mustafa Tekin, doç. dr., İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Din Sosyolojisi Anabilim Dalı öğretim üyesi. Küreselleşme, kadın ve aile, modernlik ve İslam, postmodernite, İslam ve sünnet sosyolojisi başlıca uzmanlık alanları arasında bulunmaktadır. *Kutsalın Serüveni, Kutsal, Kadın ve Kamu'nun* yazarıdır.

İhsan Toker, doç. dr., Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Din Sosyolojisi Anabilim Dalı öğretim üyesi. Toplumsal cinsiyet ve din, modernleşme, sekülerleşme, İslam ve laiklik, nitel araştırma metodolojisi ve İslam sosyolojisi alanında çalışmaları bulunmaktadır. *Teolojik Bir İnşa olarak Laiklik* başlıklı kitabın yazarıdır.